

Semi-vegetarianisme

Et moralfilosofisk forsvar for mådeholden kødspisning.

Petersen, Thomas Søbirk; Thomsen, Frej Klem

Published in:
KØD

Publication date:
2012

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Petersen, T. S., & Thomsen, F. K. (2012). Semi-vegetarianisme: Et moralfilosofisk forsvar for mådeholden kødspisning. I M. Gjerris, & G. Meyer (red.), *KØD: En antologi* (s. 232-241). Tiderne Skifter.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Et standpunkt:

Semi-vegetarianisme

Et moralfilosofisk forsvar for mådeholden kødspisning

Thomas Søbirk Petersen og Frej Klem Thomsen

FORMÅLET MED DETTE KAPITEL er at præcisere og kritisk diskutere en række af de centrale argumenter, der er blevet lagt på bordet til fordel for at spise kød. Først vil der blive argumenteret for, at vegetarianisme – helt i tråd med de fleste vegetarers egen opfattelse – ikke bør være et synspunkt, der forbyder, at mennesker nogensinde spiser kød. Herefter ønsker vi at vise, at der i debatten for og imod kødspisning er en del problematiske argumenter til fordel for at spise kød, men at der forekommer at være et argument for at spise kød, der står stærkt, og som det, givet visse betingelser omkring for eksempel dyrevelfærd, er vanskeligt at afvise. Til slut vil vi understrege, at selv om der er mindst et godt argument for at spise kød, er der gode grunde til, at de fleste kødspisere i den rige del af verden lægger deres kostvaner betragteligt om.

Kødspisning og vegetarianisme er foreneligt

Vegetarianisme bliver ofte defineret som det synspunkt, at mennesker – ud fra en moralsk betragtning – bør afstå fra at spise kød [1]. Det er et synspunkt, som umiddelbart kan synes tiltalende: når det er muligt at leve af frugt, grøntsager og nødder og så videre, hvorfor

Semi-vegetarianisme

så spise kød? Men som absolut princip, altså et moralsk princip der ikke tillader undtagelser eller afvigelser, er det næppe attraktivt. Det kan illustreres ved at pege på fem situationer, hvor det forekommer oplagt, at det bør være moralsk tilladeligt for mennesker at spise kød.

For det første kan kødspisning for visse befolkningsgrupper (for eksempel inuitter) være den eneste faktiske mulighed for at overleve eller få nok proteiner til at leve et sundt liv. Så enten dør du og din familie, eller også må man nogle gange om måneden tage livet af et dyr og spise det [2]. Hvis absolut vegetarianisme var rigtig, så ville inuitter være moralsk forpligtede til enten frivilligt at uddø på grund af sult, flytte til egne, hvor det er muligt at ernære sig uden kød, eller importere vegetarmad fra ofte fjerne lande. Der er, så vidt vi ved, ingen vegetarer, der vil mene, at inuitter er moralsk forpligtede til at vælge et af disse tre alternativer.

For det andet forekommer det ligeledes moralsk rigtigt at spise kød i situationer, hvor det eneste alternativ er, at kødet går til spilde. Man kan for eksempel forestille sig, at man har besluttet sig for at blive vegetar, men har noget kød tilbage i fryseren, og den eneste reelle mulighed for, at kødet ikke går til spilde, er, at man spiser det. Eller man kan forestille sig, at man som vegetar er på restaurant med en af sine venner, som ikke kan spise sit kød, mens man stadigvæk selv er sulten. I sådanne situationer forekommer det at være moralsk rigtigt at spise kødet i stedet for at lade det gå til spilde. På samme vis forekommer det moralsk rigtigt at spise dyr, der bliver slået ihjel ved uheld, for eksempel trafikulykker, i stedet for at lade disse lig rådne op i naturen.

For det tredje *kan* nogle former for kontrolleret jagt være moralsk forsvarlig, for eksempel for at undgå alvorlige sammenstød mellem mennesker og dyr, som når man skyder fugle nær lufthavne for at forhindre, at fuglene bliver suget ind i jetmotorerne med flystyrt til følge. Hvis jagt i for eksempel Dyrehaven ved Charlottenlund blev

DET (U)SUNDE KØD

forbudt, ville det formentlig betyde, at man enten måtte vælge at fjerne en væsentlig del af dyrene eller opgive det meste af området som et rekreativt område for mennesker. Så *hvis* man mener, at jagt i nogle situationer, også i lande hvor jagt ikke er nødvendigt for at overleve, er moralsk forsvarligt, så synes det at være rimeligt at tillade, at kødet fra disse dyr blive spist i stedet for at blive smidt i skraldespanden.

Endeligt er det værd at nævne, at det sandsynligvis inden for en overskuelig fremtid bliver muligt at spise kunstigt kød, som er fremstillet, uden at dyr lider eller slås ihjel. Også hvad denne type kød angår, så forekommer det, at der vil være tale om kød, som det vil være moralsk forsvarligt at spise. Samlet set peger disse eksempler på, at vegetarianisme ikke kan være et absolut påbud om, at mennesker aldrig bør spise kød.

Argumenter for kødspisning

I det forrige afsnit har vi set, at der er en række situationer, hvor der er gode moralske grunde til at spise kød. I det følgende vil fire ofte fremførte argumenter for at spise kød blive præsenteret og udfordret.

Det første argument betoner, at vi af ernæringsmæssige grunde er nødt til at spise kød, og at det må være moralsk tilladt for os at spise en kost, som er ernæringsmæssigt sund. Men argumentets centrale præmis lider af det problem, at det sagtens kan lade sig gøre at leve sundt uden at spise kød. Faktisk ser ud til, at mennesker, der er vegetarer, lever længere og for eksempel har færre hjerte-karsygdomme end mennesker, som spiser kød. Der kan selvfølgelig være mange andre grunde til, at vegetarer lever længere, end at de ikke spiser kød. Måske ryger de mindre og drikker mindre alkohol end gennemsnittet i befolkningen, men ernæringsbevidste vegetarer vil

Semi-vegetarianisme

næppe leve kortere end kødspisere. Det er korrekt, at en vegetarisk kost skal sammensættes, så den indeholder visse næringsstoffer, som optræder hyppigst i kød. Men vegetarer, der har viden om, hvordan de skal spise for at få tilført de nødvendige mineraler, vitaminer og proteiner, og som har adgang til ikke-kødprodukter, der i tilstrækkeligt omfang indeholder disse vigtige bestanddele, er på ingen måde dårligere stillet end kødspisere – snarere tværtimod [3].

Et andet argument i debatten er, at kødspisning holder gang i en stor og vigtig industri med millioner af arbejdspladser, og at det derfor ville have fatale økonomiske konsekvenser, hvis alle blev vegetarer. En udfordring for dette argument er, at flere vegetarer jo også ville betyde flere arbejdspladser inden for hele det plantebaserede fødevarerområde, så de arbejdspladser, der tabes et sted, kan ofte vindes et andet. Desuden vil mindre kødspisning også betyde, at folk lever længere og har færre sygedage, hvilket på nogle områder ville spare såvel private virksomheder som offentlige instanser for en lang række udgifter. Endelig vil mange vegetarer mene, at selv hvis det var rigtigt, at det havde økonomiske omkostninger, hvis store dele af befolkningen blev vegetarer, så burde vi være villige til at acceptere sådanne konsekvenser for at undgå de alvorlige problemer, som kødspisning skaber for eksempelvis dyrevelfærden.

Et tredje argument, som den australske filosof Peter Singer præsenterer, tilskrives den amerikanske statsmand og videnskabsmand Benjamin Franklin (1706-1790) [2]. Argumentet er i grove træk følgende: Mennesket er et dyr, det er moralsk forsvarligt, at dyr spiser kød (det er for eksempel ikke moralsk forkert, når ugler spiser mus), derfor er det også moralsk forsvarligt, at mennesker spiser kød. Argumentet kan forekomme overbevisende ved første blik, men det har, som Singer gør opmærksom på, flere svagheder. For det første er mange kødædende dyr tvunget til at spise kød, simpelthen fordi de ikke kan fordøje vegetabilsk kost, mens det som ovenfor nævnt for

DET (U)SUNDE KØD

mennesker er tilfældet, at vi er i stand til at leve sundt både med og uden kød. For det andet er det underligt, at Franklin anvender dyr som moralsk rollemodel for mennesket. Dels er der masser af ting, som dyr gør (nogle dræber deres unger, de hjælper ofte ikke syge artsfæller og så videre), som de fleste mennesker ville mene, at det vil være moralsk forkert at efterligne, og dels synes dyr – muligvis med nogle enkelte undtagelser – at mangle forudsætningerne for overhovedet at kunne handle moralsk. Dyr kan jo ikke overveje, om deres handlinger er moralsk rigtige eller forkerte på den måde, som (næsten alle) mennesker er i stand til. Endeligt kan man tilføje, at der faktisk er en del dyr, som er planteædere, og at vi vel lige så godt kunne lade os inspirere af dem – i stedet for, som Franklin gjorde det, at lade os inspirere af de kødædende dyr.

Det fjerde argument er baseret på den nydelse, som mange oplever ved at spise kød. Fra en saftig burger over stegt flæsk med persillesovs til karrystegt kylling kender vi næsten alle den gode oplevelse, det kan være at spise kød. Isoleret set er nydelse godt, men nydelse er næppe tilstrækkelig til at vise, at det er moralsk forsvarligt at spise kød under normale omstændigheder. For det første kan nydelsen ved kødspisning ofte erstattes ved at spise et dejligt vegetarisk måltid. For det andet medfører kødspisning en lang række alvorlige omkostninger for dyr, miljø og klima, som det ikke virker rimeligt, at menneskets nydelse ved kødspisning kan overtrumfe.

Et af de bedste argumenter mod kødspisning er således, at den industri, der producerer langt det meste af det kød, vi spiser, påfører dyr store lidelser i forbindelse med den intensive opdrætning og slår dem derpå ihjel. Således frarøves dyrene muligheden for at opleve nydelse i fremtiden. Her kunne man indvende, at de fleste kødspisere ikke personligt mishandler eller dræber dyr for at kunne spise dem, men det overser den pointe, at man som forbruger, der køber og spiser kød, er med til at betale for at opretholde en industri, som

Semi-vegetarianisme

gør netop disse ting. Og hver gang man ved supermarkedets køledisk putter kød i kurven, betaler man industrien for at fortsætte. Det forekommer umoralsk at påføre dyr lidelser og slå dem ihjel blot for at opnå den smule ekstra nydelse, der er forbundet med kødspisning.

At være eller ikke at være ...

I det følgende vil der blive zoomet ind på et centralt argument i dele af den moralfilosofiske diskussion for og imod vegetarianisme. Vi og en del filosoffer mener, at dette er det bedste argument for at spise kød. Argumentet har, groft sagt, følgende ordlyd: Hvis vi som forbrugere holdt op med at købe og spise kød, så ville fødevarerindustrien opdrætte færre dyr, hvilket betyder, at der ville blive færre dyr i verden, end der ville have været, hvis vi var fortsat med at købe og spise kød. Hvis der forudsættes, at disse opdrættede dyr har liv, der er værd at leve, og at de dyr, vi spiser, bliver erstattet med andre dyr, så vil den samlede sum af velfærd være større, hvis vi spiser kød, end hvis vi ikke spiser kød. Og endeligt, hvis man – som utilitarister eller nytteetikere gør – accepterer, at det er moralsk vigtigt, om en handling skaber mere eller mindre velfærd, så følger heraf, at man bør spise dyr, der a) ellers ikke ville eksistere, b) har gode liv og c) vil blive erstattet. Sagt med andre ord, hvis de dyr, mennesker spiser, har gode liv, og deres eksistens er afhængig af, at de bringes til verden for at blive spist, så er det set fra dyrenes synspunkt et gode for dem, at mennesker er kødspisere. Uden folks kødspisning, ville de ikke komme til verden og få liv, der er værd at leve [1, 4].

Argumentet kan virke provokerende, og der er blevet rejst en række indvendinger imod det, men lad os blot kommentere tre af de vigtigste, som knytter sig til hver af de tre betingelser, vi nævnte ovenfor. For det første er det ikke oplagt, at de dyr, vi oftest spiser, og som er produceret i kødindustrien, har liv, der er værd at leve.

DET (U)SUNDE KØD

Der er visse vanskeligheder forbundet med at vurdere, hvornår et liv er eller ikke er værd at leve, men selv for en overfladisk betragtning er mange af de rutiner, som industrielt opdrættede dyr udsættes for, så lidelsesfulde, at det er svært at se, hvordan de skulle kunne have gode liv [5]. Lad os derfor antage, at de fleste dyr, som opdrættes og slagtes i kødindustrien, lever under vilkår, der er så dårlige, at de ikke har liv, der er værd at leve. Argumentet ovenfor, som gør det moralsk tilladeligt at spise kød, hviler på præmissen om, at dyrene har gode liv, så naturligvis gælder det ikke for kød, der er produceret på vilkår, som giver dyrene liv, der ikke er værd at leve. Betyder det at argumentet ikke holder? Ikke nødvendigvis, for selvom det ikke er almindeligt, så er det muligt at opdrætte dyr under vilkår, som giver dem gode liv. Indvendingen taler således for, at man, hvis man vil spise kød, er moralsk forpligtet til at være omhyggelig med at udvælge sit kød. Man er også forpligtet til at betale den merpris, det koster at købe kød, som er produceret på en måde, der giver dyrene tilstrækkeligt gode vilkår til, at man kan formode, at de har haft liv, der er værd at leve. Noget sådant kunne for eksempel være tilfældet for dansk økologisk kød.

En anden indvending lyder, at hvis vi virkelig var bekymrede for dyrenes velfærd, for eksempel fordi vi ønsker at skabe mest mulig samlet velfærd, så ville det være bedre at fortsætte med at opdrætte dyr under gode vilkår, men undlade at slå dem ihjel og spise dem. De kunne så leve gode liv, indtil de dør af alderdom. Det er, kunne man hævde, en form for hykleri at bekymre sig nok om dyrenes velfærd til at begrænse sine indkøb til kød fra dyr produceret under tilstrækkeligt gode vilkår, men samtidig acceptere og støtte at de bliver slagtet og spist. Argumentet møder imidlertid to udfordringer. For det første er spørgsmålet for langt de fleste af os, om vi vil købe kød (og i så fald fra hvilken producent), eller om vi ikke vil købe kød. Der er ikke nogen mulighed for at købe kød på en måde, som medfører, at dyr

Semi-vegetarianisme

bliver opdrættet under gode vilkår, men ikke slagtet og spist. Og når valget står mellem disse to muligheder, så gælder argumentet stadig. For det andet er det ikke indlysende, at det er moralsk forkert at støtte opdræt af dyr, som har gode liv, selvom de slagtes og spises, så længe dyrene erstattes af tilsvarende mange nye opdrættede dyr.

Endelig vil nogen hævde, at det er absurd at forestille sig, at vi har moralske forpligtelser over for dyr (eller mennesker), som ikke eksisterer. Argumentet for kødspisning hviler på, at det er moralsk godt at handle på en måde, som bringer dyr til verden, der ellers ikke ville være blevet født. Men hvorfor det? Hvis vi handler anderledes, og ikke bringer dyrene til verden, så er der ikke nogen dyr, der taber noget derved – de eksisterer jo netop ikke! Indvendingen kan umiddelbart synes rimelig, men selvom spørgsmålet om moralske forpligtelser over for mulige dyr (og mennesker) er et af de mere komplicerede i moderne moralfilosofi, så er der noget, der taler for, at den indvending er på vildspor. For hvis det var rigtigt, at man ikke kan gavne dyr ved at bringe dem til verden, så skulle det også være rigtigt, at det ikke er moralsk forkert at bringe dyr til verden, som har forfærdelige liv. Men de fleste vil formentlig mene, at hvis man overvejer at bringe et dyr til verden, men ved, at det vil leve et værdiløst liv blottet for enhver nydelse og fyldt med grusomme lidelser, så bør man lade være. Så hvis man kan skade et dyr ved at bringe det til verden, fordi det efterfølgende får et grusomt liv, så kan man også gavne et dyr ved at bringe det til verden, forudsat at det efterfølgende får et godt liv.

Begrænse og vælge med omhu

I det foregående har vi gennemgået en række argumenter for og imod at spise kød. Først viste vi, at det er tvivlsomt, om der er noget galt med at spise kød som sådan. Der synes at være nogle situationer,

DET (U)SUNDE KØD

såsom de hvor allerede købt kød ellers går til spilde, hvor det er moralsk uproblematisk at spise kød. Derpå blev fire argumenter, der alle konkluderer, at det også i mere dagligdags situationer er moralsk tilladeligt at spise kød, diskuteret og udfordret. De tre første argumenter blev problematiseret, fordi de synes at være baseret på nogle usande præmisser vedrørende sundhed og ernæring, økonomi og naturlighed, og det fjerde fordi den smule ekstra nydelse, som kødspisning giver, ikke vejer tungt nok til at retfærdiggøre de lidelser, som den almindelige produktion og det meste indtag af kød forårsager for dyrene. Endelig introducerede vi, hvad mange moralfilosoffer anser for det mindst ringe argument for, at det er moralsk tilladeligt at spise kød: nemlig at kødspisning kan bidrage til at bringe dyr til verden, som har gode liv. Vi pegede også på, at dette kun gælder i de tilfælde, hvor der er tale om kød fra dyr, der faktisk har haft liv, som er værd at leve. Vores konklusion er, at der nok er omstændigheder, hvor det er etisk forsvarligt at spise kød, men at det også er sandsynligt, at vi bør spise langt mindre kød, end vi gør, og at vi bør vælge det kød, vi spiser, med omhu. Et sådant synspunkt kan vi kalde for semi-vegetarianisme [4].

Referencer

- [1] Crisp, Roger (1988): Utilitarianism and Vegetarianism. *International Journal of Applied Philosophy* vol. 4, side 41-49.
- [2] Singer, Peter (2011): *Practical Ethics*. Cambridge University Press, New York. (Tredje udgave. Første udgave udkom i 1980.)
- [3] Sandøe, Peter, Tove Christensen, Lennart Ravn Heerwagen og Jørgen E. Olesen (2011): Kød og klima: Bør vi blive vegetarer for at modvirke den globale opvarmning, eller er det godt nok at spise økologisk? I: T. S. Petersen og J. Ryberg (red.): *Klima og etik*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg, side 97-114.
- [4] Hare, R. M. (1993): Why I am only a Demi-Vegetarian. I: R. M. Hare: *Essays on Bioethics*. Clarendon Press, Oxford, side 219-235.

Semi-vegetarianisme

- [5] Singer, Peter (1995): *Animal Liberation*. Pimlico, London. (Første gang udgivet i 1975)

Forslag til videre læsning

Udover de ovenfor refererede tekster kan det anbefales at høre filosofen Jeff McMahan's fortællinger om nogle af de situationer, hvor han (som selv er vegetar) mener, at det ikke er forkert at spise dyr. <http://philosophybites.com/2010/06/jeff-mcmahan-on-vegetarianism.html>